

УДК 336.717:336.711.61

ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ З ДОРОГОЦІННИМИ МЕТАЛАМИ**Перелі І. В.**, аспірант, Полтавський університет економіки та торгівлі, м. Полтава**Перелі І. В. Операції банків з дорогоцінними металами.**

Аналізуючи діяльність українських банків на ринку банківських металів можна зробити висновок, що банки набули певного досвіду проведення операцій. Проте рівень розвитку фінансових інструментів цього сегмента фінансового ринку ще досить незначний. Розвиток вітчизняного ринку банківських металів стримують не тільки об'єктивні (недостатній соціально-економічний рівень добробуту потенціальних учасників ринку), а й суб'єктивні фактори: незначна практика використання банківських металів у ролі застави, отримання кредитів; недостатній рівень розвитку інфраструктури українського ринку банківських металів; низький рівень маркетингових досліджень діяльності банків на ринку банківських металів. На сучасному етапі розвитку банківської системи України в умовах світової фінансової та економічної кризи актуальним є мати якомога стабільніше становище. Золото і інші дорогоцінні метали, вони ж банківські, традиційно залишаються найнадійнішим способом для зберігання і примноження коштів. Банківські метали, на відміну від ювелірних виробів, не містять іншої вартості, крім ціни металу і незначних витрат на виробництво й оплату банківських послуг. Золото й інші банківські метали не залежать від економічної і політичної ситуації і не є зобов'язанням якоїсь держави, тому найбільш ефективно захищають вкладені кошти від знецінювання. Всі операції строго регламентуються і регулюються законодавчими та нормативно-правовими актами НБУ. У разі складності виконання операції з банківськими металами існує велика кількість постанов, в яких зазначено порядок отримання ліцензії та письмового дозволу НБУ на їх здійснення, об'єми виконуваних операцій, регламентовані економічними нормативами, розміри штрафних санкцій у разі невиконання таких та ризики, пов'язані з цими операціями. У статті розкрито поняття дорогоцінних металів та їх види. Досліджено законодавчу та нормативно-правову базу, щодо регулювання операцій з дорогоцінними металами. Запропоновано шляхи вдосконалення цих операцій.

Перелі І. В. Операції банків з дорогоцінними металами.

Анализируя деятельность украинских банков на рынке банковских металлов можно сделать вывод, что банки приобрели определенный опыт проведения операций. Однако уровень развития финансовых инструментов этого сегмента рынка еще довольно незначительный. Развитие отечественного рынка банковских металлов сдерживают не только объективные (недостаточный социально-экономический уровень благосостояния потенциальных участников рынка), но и субъективные факторы: незначительная практика использования банковских металлов в качестве залога, получение кредитов, недостаточный уровень развития инфраструктуры украинского рынка банковских металлов; низкий уровень маркетинговых исследований деятельности банков на рынке банковских металлов. На современном этапе развития банковской системы Украины в условиях мирового финансового и экономического кризиса актуально иметь как можно стабильнее положение. Золото и другие драгоценные металлы, они же банковские, традиционно остаются самым надежным способом для хранения и приумножения средств. Банковские металлы, в отличие от ювелирных изделий, не содержат иной стоимости, кроме цены металла и незначительных расходов на производство и оплату банковских услуг. Золото и другие банковские металлы не зависят от экономической и политической ситуации и не являются обязательством какого-либо государства, поэтому наиболее эффективно защищают вложенные средства от обесценивания. Все операции строго регламентируются и регулируются законодательными и нормативно-правовыми актами НБУ. В случае сложности выполнения операции с банковскими металлами существует большое количество постановлений, в которых указан порядок получения лицензии и письменного разрешения НБУ на их осуществление, объемы выполняемых операций, регламентированные экономическими нормативами, размеры штрафных санкций в случае невыполнения таких и риски, связанные с этими операциями. В статье раскрыто понятие драгоценных металлов и их виды. Исследованы законодательная и нормативно-правовая базы, по регулированию операций с драгоценными металлами. Предложены пути совершенствования этих операций.

Pereli I. Banks operations with precious metals.

Analyzing Ukrainian banks in the market of precious metals can be concluded that the banks have acquired some experience of operations. However, the level of development of financial instruments in this segment of the financial market is still quite small. The development of the domestic market of precious metals inhibit not only the objective (lack of socio-economic wellbeing of potential market participants), but also subjective factors: a small practice of using precious metals as collateral to get loans, lack of infrastructure development of the Ukrainian market of precious metals, low level of marketing research activities of banks in the market of precious metals. At the present stage of development of Ukraine's banking system during the global financial and economic crisis is urgent to have as stable situation. Gold and other precious metals, and they bank traditionally remain the safest way

to store and increase costs. Precious metals, unlike jewelry, do not include other costs, except for metal and minor production costs and payment of bank services. Gold and other precious metals does not depend on the economic and political situation and not an obligation of any state, so most effectively protect your money from depreciation. All operations are strictly regulated and governed by laws and regulations of the NBU. In case of difficulty of the operation of precious metals, there are many regulations that specifies the procedure for obtaining a license and written permission from Bank for their implementation, capacity performed operations regulated by economic standards sizes penalties in case of failure of and risks with these transactions. The article deals with the notion of precious metals and their types. Studied the legislative and regulatory framework, to regulate transactions with precious metals. The ways to improve these operations.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку банківської системи України в умовах світової фінансової та економічної кризи актуальним є мати якомога стабільніше становище. Золото і інші дорогоцінні метали, вони ж банківські, традиційно залишаються найнадійнішим способом для зберігання і примноження коштів. Банківські метали, на відміну від ювелірних виробів, не містять іншої вартості, крім ціни металу і незначних витрат на виробництво й оплату банківських послуг. Золото й інші банківські метали не залежать від економічної і політичної ситуації і не є зобов'язанням якоїсь держави, тому найбільш ефективно захищають вкладені кошти від знецінювання. За останні 5 років ціна золота і платини в доларовому еквіваленті виросла більш, ніж в 2 рази, ціна срібла більш, ніж в 2,5 рази. [1] Тому тема операцій з банківськими металами є актуальною.

Дорогоцінні метали — це золото, срібло, платина і метали платинової групи у будь-якому вигляді та стані. Операції з дорогоцінними металами включають дії, пов'язані з: виникненням та припиненням права власності та інших прав на дорогоцінні метали; надходженням дорогоцінних металів до місць їх зберігання, а також зберіганням і відпуском у встановленому порядку дорогоцінних металів; зміною вмісту або фізичного стану дорогоцінних металів у будь-яких речовинах і матеріалах під час їх видобутку, виробництва та використання; ввезенням дорогоцінних металів у країну з-за кордону та вивезенням їх з неї. [1]

Для вирішення цих проблем були поставлені такі завдання:

- дослідити сутність та теоретичні основи банківських металів та їх види;
- дослідити законодавчу та нормативно-правову базу, яка регулює виконання операції;
- запропонувати шляхи вдосконалення операції з банківськими металами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних основ операцій банків з дорогоцінними металами займалися Туган-Барановський М.І., Мороз А.М., Савлук М.Л., Полозенко Д. В., Коваленко С. О., Васюренко О. В.

Метою статті є з'ясувати поняття банківських металів, їх види. Дослідження законодавчої та нормативно-правової бази, яка регулює виконання операції з дорогоцінними металами. Запропонувати шляхи вдосконалення цих операції для досягнення максимального ефекту від їх виконання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Банки здійснюють на ринку дорогоцінних металів операції з банківськими металами. До останніх належать золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів. Найвищими пробами банківських металів визнаються проби не нижче ніж: для золота — 995,0; для срібла — 999,0; для платини та паладію — 999,5.[1]

Операції з банківськими металами, які і всі інші виконувані банком, регламентуються та регулюються законодавчими та нормативно-правовими актами НБУ. Головним таким документом є безперечно Закон України «Про Національний Банк України», на основі якого НБУ, як уповноважена державна установа, має право створювати нормативно-правову базу для регулювання та контролю здійснюваних операцій. В Законі України «Про банки і банківську діяльність» чітко зазначений порядок отримання ліцензії та організації всієї діяльності. [2]

Постановою Правління Національного банку України N 325 «Про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами» визначено основні терміни, види операції з банківськими металами, загальні умови та особливості здійснення цих операції уповноваженими банками, порядок ведення рахунків у банківських металах та контроль за здійсненням операцій. [3] Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземній валюті та банківських металах, що здійснюють банки України відображені в Постанові Правління Національного банку України N 555 «Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України». [4] Постанова Правління Національного банку України N 148 «Про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України» встановлює для резидентів і нерезидентів порядок переміщення (увезення, вивезення, пересилання) готівки і банківських металів через митний кордон України. Вимоги цієї Інструкції не поширюються на порядок увезення в Україну та вивезення за межі України готівки і банківських металів уповноваженими банками. [5] Валютний контроль операції з банківськими металами та відповідальність за порушення валютного законодавства, а також розміри штрафних санкцій зазначені в Постанові Правління Національного банку України N 49 «Про валютний контроль» та в Декреті Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю». [5]

До операцій з банківськими металами, які можуть виконувати банки, відносять такі:

- депозитні операції здійснюються у тому разі, коли необхідно залучити метал на рахунок або, навпаки, розмістити на визначений строк. Для цього використовуються металеві рахунки. Якщо у клієнта беруться метали у фізичній формі для тимчасового зберігання, то йому відкриваються металеві рахунки відповідального зберігання типу «Allocated», тобто «з розміщенням». Характерним для цих рахунків є те, що на них обліковується метал, який зберігається в даному банку, причому останній не має права використовувати цей метал і повертає власнику саме ті зливки які отримав на зберігання.

- для здійснення операцій з «безготівковим» металом використовуються рахунки типу «Unallocated», тобто «Без розміщення». На таких рахунках облік ведеться у грамах чи унціях, а не в конкретних зливках. Фактично такі металеві рахунки знеособлені, метали на них мають лише кількісну характеристику маси (для монет -- кількість у штуках) і вартісну балансову оцінку. Підставою для зарахування дорогоцінних металів на знеособлені металеві рахунки може бути їх поставка у фізичній формі, перерахунок з інших знеособлених рахунків, продаж металів клієнтові чи їх придбання банком. Отримати метал клієнт може в даному банку, банках-кореспондентах або у світових центрах торгівлі дорогоцінним металом, зокрема Лондон (Loco London), Цюрих (Loco Zurich), Нью-Йорк (Loco New York).- банки можуть випускати золоті сертифікати, які свідчать про депонування золота в банку. Вони підлягають вільному обміну на зазначену в них кількість золота або грошовий еквівалент золота за ринковою ціною. Золоті сертифікати переважно іменні, однак передбачається право їх передавання шляхом відповідного напису. Вони можуть випускатися замість депонованих монет, а також золота, яке зберігається в інших країнах з метою фактичного гарантування на випадок його блокування чи націоналізації. Операції із золотими сертифікатами вигідні банкам-емітентам, тому що дають комісійний дохід, розширюють клієнтуру, підвищують репутацію банку. Різновидом золотих сертифікатів є ошадна книжка, яка видається власникові депонованого золота, що дає змогу здійснювати багаторазові операції з ним.

- операції з надання кредитів у дорогоцінних металах здійснюються шляхом поставок їх у фізичній формі або зарахування на знеособлені рахунки в обмін на зобов'язання зворотної поставки відповідного металу в термін, зазначений у договорі. Погашення кредитів у дорогоцінних металах може здійснюватися у формі фізичної поставки, шляхом перерахування дорогоцінних металів із металевих рахунків позичальника чи придбання банком за грошові кошти позичальника металу в іншого учасника міжбанківського ринку для погашення раніше одержаного кредиту. Банки можуть кредитувати позичальника і під заставу золотого депозиту. Видача та погашення кредиту здійснюється в грошовій формі, а золото є формою забезпечення виконання зобов'язань у кредитних правовідносинах.

- перації з монетами з дорогоцінних металів. Банки здійснюють продаж клієнтам монет з дорогоцінних металів, а також викуповують у них такі монети, звісно, за нижчою ціною. Центральні банки, як правило, є оптовими постачальниками монет для уповноважених дистриб'юторів, роль яких виконують, насамперед, комерційні банки.

Операції спот (spot) - це операції з купівлі-продажу дорогоцінних металів, що здійснюються контрагентами на умовах зарахування/списання металу та валюти з рахунків на рахунки не пізніше другого робочого дня після укладення угоди. Операції типу своп (swap) -- це одночасна купівля і продаж дорогоцінного металу. Такі операції поділяються на три види: своп у часі або фінансовий своп -- це купівля (продаж) однієї і тієї самої кількості металу на умовах спот проти продажу (купівлі) на умовах форвард; своп за якістю металу передбачає одночасну купівлю (продаж) металу однієї якості, наприклад золота проби 999,9 проти продажу (купівлі) золота іншої якості, наприклад проби 999,5. Сторона, яка продає золото вищої якості, отримуватиме премію; своп за місцезнаходженням металу передбачає купівлі продаж золота в одному місці, наприклад, Локо-Лондон, проти продажу (купівлі) золота в іншому, наприклад, Локо-Цюрих, за існування різниці цін на метал однакової якості у двох зазначених пунктах.

- опціони - право (але не обов'язок) продати чи придбати певну кількість золота за певною ціною на певну дату (європейський опціон) чи протягом усього обумовленого строку (американський опціон). Продавець опціону продає контрагентові права на виконання угоди чи відмови від неї, за що отримує від покупця премію.

- форвардні угоди передбачають продаж (купівлю) металу на строк, що перевищує другий робочий день після укладення угоди. Укладення форвардної угоди означає, що одна зі сторін бере на себе зобов'язання здійснити поставку визначеної кількості металу на дату, яка обумовлена в угоді, але віддалена проміжком часу від дати укладення угоди, а інша сторона зобов'язується прийняти поставку за обумовленою в угоді ціною. Метою укладення форвардної угоди покупцем металу є страхування від підвищення в майбутньому ціни на метал на спотовому ринку, а продавцем металу -- страхування від падіння в майбутньому ціни металу на ринку спот. [6]

Всі операції строго регламентуються і регулюються законодавчими та нормативно-правовими актами НБУ. У разі складності виконання операції з банківськими металами існує велика кількість постанов, в яких зазначено порядок отримання ліцензії та письмового дозволу НБУ на їх здійснення, об'єми виконуваних операцій, регламентовані економічними нормативами, розміри штрафних санкцій у разі невиконання таких та ризики, пов'язані з цими операціям.

Висновки та пропозиції. Сучасний стан на ринку банківських металів можна охарактеризувати висхідним трендом з сильними коливаннями. Це обумовлено кількома факторами. Основним фактором

зростання ціни золота є цілеспрямоване ослаблення долара США. Якщо курс долар падає - золото дорожчає майже паралельно, більш того, воно стає більш доступним для покупців з недоларової зони. Ще один важливий фактор попит на золота, як найнадійніший засіб для збереження і примноження коштів. Срібло також росте в ціни, звісно меншими темпами, але ним теж цікавляться інвестори, особливо ювелірної справи. Щодо платини і паладію, то не дивлячись на їх високу вартість вони менш популярні, ніж золото, попит, наприклад, Китаю на платину тільки збільшився.

Останніми роками українських банків вже набула певного досвіду проведення операцій на ринку банківських металів. Проте рівень розвитку фінансових інструментів цього сегмента фінансового ринку ще досить незначний. Розвиток вітчизняного ринку банківських металів стримують не тільки об'єктивні (недостатній соціально-економічний рівень добробуту потенціальних учасників ринку), а й суб'єктивні фактори: незначна практика використання банківських металів у ролі застави, отримання кредитів; недостатній рівень розвитку інфраструктури українського ринку банківських металів; низький рівень маркетингових досліджень діяльності банків на ринку банківських металів.

Для створення повноцінного ринку дорогоцінних металів в Україні доцільно було б вирішити проблеми, які постали перед даною сферою, а саме: активніше залучати комерційні банки до проведення операцій із дорогоцінними металами; відмінити всі види податків і зборів при проведенні операцій із дорогоцінними металами; активніше купувати через НБУ дорогоцінні метали за кордоном.

В Україні є великий потенціал для відродження сфери обігу дорогоцінних металів та каміння, але на нових ринкових умовах. Одна із найістотніших передумов полягає у тому, що банки можуть і повинні забезпечувати дорогоцінними металами своїх клієнтів. Роль керівного центру з формування нормативної бази й надалі відіграватиме Національний банк, але з розширенням усіх сегментів вітчизняного фінансового ринку ринок банківських металів повинен поступово розвиватися і перетворюватися з жорстко регульованого державними органами у лібералізований і конкурентний.

Список використаних джерел:

1. Банківські операції: Підручник. - 2-ге вид., випр. і доп. / А.М.Мороз, М.І.Савлук, М.Ф.Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон.наук, проф. А.М.Морова. - К.:КНЕУ, 2002. - 476 с.
2. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 17.01.2001 р. №2121 ІІІ зі змінами на 24.07.2009 р.
3. Постановою Правління Національного банку України від 06.08.2003 № 325 «Про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами» зі змінами на 28.02.2009 р.
4. Постанова Правління Національного банку України від 17.11.2004 № 555 «Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України» зі змінами на 21.07.2009 р.
5. Постанова Правління Національного банку України від 08.02.2000 № 49 «Про валютний контроль» зі змінами на 05.11.2009 р.
6. Постанова Правління Національного банку України від 30.04.2009 № 259 "Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України".

Ключові слова: дорогоцінні метали, банківські метали, операції з банківськими металами, золото, срібло, ринок дорогоцінних металів, форвардні угоди, опціон кол, монети з дорогоцінних металів.

Ключевые слова: драгоценные металлы, банковские металлы, операции с банковскими металлами, золото, серебро, рынок драгоценных металлов, форвардные сделки, опцион колл, монеты из драгоценных металлов.

Keywords: precious metals, banking metals, operations with precious metals, gold, silver, precious metals market, forward rate agreements, options count, coins of precious metals.